

Obrazy Szczecina
Szczecin w obrazach

Bilder von Stettin
Stettin in Bildern

Pictures of Szczecin
Szczecin in Pictures

Obrazy Szczecina
Szczecin w obrazach

Malarstwo, rysunek i grafika

Bilder von Stettin
Stettin in Bildern

Gemälde, Zeichnungen und Druckgrafik

Pictures of Szczecin
Szczecin in Pictures

Paintings, Drawings and Prints

Walkowska Wydawnictwo

Szczecin 2020

Wstęp
Vorwort
Introduction

Szczecin jest miastem, którego zmieniający się na przestrzeni wieków wizerunek chętnie przedstawiali artyści w swych rysunkach, grafikach i obrazach, a od XIX wieku zapisywali także na materiale światłoczułym przy pomocy aparatu fotograficznego. Artystyczne kadry Szczecina – widziane oczami malarzy, rysowników, grafików, utrwalone ich talentem na rozmaitych podłożach: papierze, desce, płótnie – to cenne dzieła sztuki i świadectwa kunsztu ich twórców, ale również ważne, wizualne źródło wiedzy o przeszłości miasta, jego dawnym i współczesnym wyglądzie oraz skomplikowanych dziejach. Dzieła te są często także próbą opisu duszy miasta – jego *genius loci*.

Miasto, znane Wikingom jako Burstaborg, funkcjonujące w średniowiecznej Europie jako Stetinum, w średniowieczu ufundowane na prawie magdeburskim, stało się stolicą Księstwa Pomorskiego Gryfitów. Swą nowożytną potęgę zawdzięczało handlowi, związanemu z portem odrzańskim. Przypominają o tym najstarsze panoramy – prace m. in. Georga Brauna i Fransa Hogenberga, Nicolausa Geilkerckena i Hansa Wolfartha, Petrusa Rollosa i Henricusa Kotego, Matthäusa Meriana Starszego oraz Paula Friedeborna – autora słynnego siedemnastowiecznego opisu miasta Szczecina, wydane w 1613 roku po niemiecku (*Historische Beschreibung der Stadt Alten Stettin in Pommern. Sampt einem Memorial unnd Auszuge [...] Geschichten, Handlungen und Vertraegen, welche sich von Zeit angenommenen Christenthumbs, [...] fuenffhundert Jahren, [...] begeben [...] auch ein General Beschreibung des gantzen Pommerlandes: fuerstliche Stammlini der Hertzogen von Pommern, und fuersten zu Ruegen, in 4. Tafeln abgetheilet [...]*). Gedruckt zu Alten Stettin / durch unnd

Verlegung / S. Jochim Rheten Erben Anno MDCXIII), a kilka lat później w innej wersji po łacinie w 1624 roku (*Descriptio urbis Stetinensis, topographica, historica, cum icone genium loci adumbrante conscripta in Dei sospitatoris laudem iustam Patriae devotionem*. Stetini. Typis Nicolai Bartholdi Anno Christi MDCXXIV).

Po wyniszczającej Pomorze wojnie trzydziestoletniej, na mocy podpisanego w 1648 roku pokoju westfalskiego miasto przeszło we władanie króla Szwecji. W 1675 roku Karol XI zaatakował Brandenburgię. W bitwie pod Fehrbellin wojska szwedzkie zostały pokonane, połączone unią personalną Elektorat Brandenburgii i Prusy Książęce przejęły inicjatywę i zaatakowały szwedzką część Pomorza, a jego stolica po sześciomiesięcznym oblężeniu została zdobyta. Oblężenie Szczecina i wydarzenia wojny szwedzko-brandenburskiej przedstawili w swoich rysunkach i rycinach m. in. Abraham Jansz. Begeijn, Romein de Hooghe, Willem Swidde, a także Erik Jönsson Dahlbergh. O tym, jak wówczas wyglądał zamek, można dowiedzieć się, oglądając kilka rysunków przedstawiających budowlę, wykonanych przez Johanna Joachima Zeunera w 1674 roku, dzisiaj znajdujących się w zbiorach Muzeum Narodowego w Sztokholmie.

W 1713 roku miasto zostało zajęte przez Królestwo Prus, a następnie przyłączone na mocy pokoju sztokholmskiego w 1720 roku. Przywołując ten fakt historyczny, warto wspomnieć barwne osiemnastowieczne panoramy Szczecina Friedricha Bernharda Wenera, Jeremiasa Wolffa, Johanna Georga Ringlina, Georga Matthäusa Seuttera.

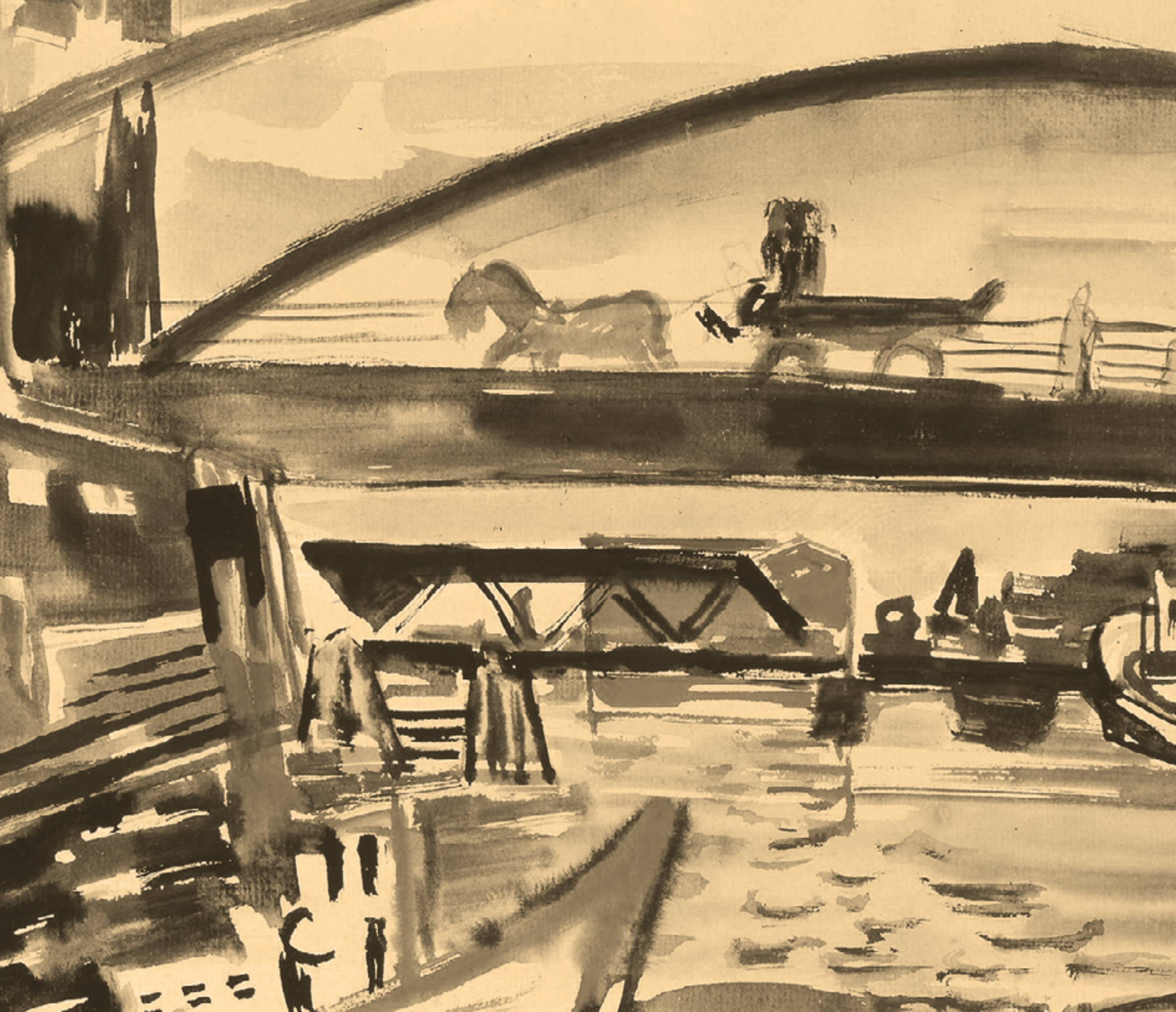
Na początku XIX wieku przez kilka lat Szczecin pozostawał pod rządami cesarza Francuzów, by po kongresie

Stettin ist eine Stadt, deren sich im Laufe der Jahrhunderte veränderndes Bild von Künstlern in ihren Zeichnungen, Grafiken und Gemälden gern dargestellt und seit dem 19. Jahrhundert auch mit dem Fotoapparat auf lichtempfindliches Material aufgenommen wurde. Die künstlerischen Ansichten Stettins – gesehen mit den Augen der Maler, Zeichner und Grafiker, festgehalten mithilfe ihres Talents auf verschiedenen Materialien: Papier, Holztafel, Leinwand – sind wertvolle Kunstwerke und Zeugnisse der Kunstfertigkeit ihrer Schöpfer, aber auch eine wichtige, visuelle Wissensquelle über die Vergangenheit der Stadt, ihr altes und jetziges Aussehen und ihre komplizierte Geschichte. Diese Werke sind oft auch ein Versuch, die Seele der Stadt – ihren *genius loci* – zu beschreiben. Die Stadt, die den Wikingern als Burstaborg bekannt war, im mittelalterlichen Europa als Stetinum funktionierte und im Mittelalter nach Magdeburger Recht gegründet wurde, wurde zur Hauptstadt des Herzogtums Pommern der Greifen. Ihre neuzeitliche Macht verdankte sie dem mit dem Oderhafen verbundenen Handel. Daran erinnern die ältesten Panoramen – u. a. Werke von Georg Braun und Frans Hogenberg, Nicolaus Geilkercken und Hans Wolfarth, Petrus Rollos und Henricus Kote, Matthäus Merian d. Ä. und Paul Friedeborn – Autor der berühmten Beschreibung der Stadt Stettin aus dem 17. Jahrhundert, die 1613 in deutscher Sprache veröffentlicht wurde (*Historische Beschreibung der Stadt Alten Stettin in Pommern. Sampt einem Memorial unnd Auszüge [...] Geschichten, Handlungen und Vertraegen, welche sich von Zeit angenommenen Christenthumbs, [...] fuenffhundert Jahren, [...] begeben [...] auch ein General Beschreibung des*

*gantzen Pommerlandes: fuerstliche Stammlini der Hertzogen von Pommern, und fuersten zu Ruegen, in 4. Taffeln abgetheilet [...]. Gedruckt zu Alten Stettin /durch unnd Verlegung/ S. Jochim Rheten Erben Anno MDCXIII) und ein paar Jahre später 1624 in einer anderen Version in lateinischer Sprache herausgegeben wurde (*Descriptio urbis Stetinensis, topographica, historica, cum icone genium loci adumbrante conscripta in Dei sospitatoris laudem iustam Patriae devotionem. Stetini. Typis Nicolai Bartholdi Anno Christi MDCXXIV*). Nach dem das Pommern verheerenden Dreißigjährigen Krieg kam die Stadt kraft des 1648 unterschriebenen Westfälischen Friedens unter die Herrschaft des Königs von Schweden. 1675 griff Karl XI. von Brandenburg an. In der Schlacht bei Fehrbellin wurden die schwedischen Truppen besiegt und die durch eine Personalunion vereinte Kurfürstentum Brandenburg und Fürstentum Preußen übernahmen die Initiative, griffen den schwedischen Teil Pommerns an und seine Hauptstadt wurde nach einer sechsmonatigen Belagerung erobert. Diese Belagerung Stettins und die Ereignisse des schwedisch-brandenburgischen Krieges wurden in Zeichnungen und Grafiken u. a. von Abraham Jansz. Begeijn, Romein de Hooghe, Willem Swidde, sowie Erik Jönsson Dahlbergh dargestellt. Wie das Schloss damals aussah, kann man dank mehrerer die Gebäude darstellender Zeichnungen herausfinden, die Johann Joachim Zeuner 1674 angefertigt hat und die sich heute in der Sammlung des Nationalmuseums Stockholm befinden.*

Im Jahre 1713 wurde die Stadt dem Königreich Preußen angeschlossen, was 1720 durch den Stockholmer Frieden bestätigt wurde. Bei der Erwähnung dieser Tatsache ist es auch

Szczecin is a city the image of which, changing over centuries, has been willingly presented in drawings, prints and paintings as well as, since the nineteenth century, recorded with the use of photosensitive material and cameras. Artistic views of Szczecin – seen by painters, drawers and printmakers; perpetuated with the use of their talents and various substrates: paper, boards or canvas – are precious works of art and testimony to their creators' artistry but also important visual source of information on the past of the city, on its former and present appearance and on its complicated history. Moreover, the works are often attempts to describe the city – they are its *genius loci*.

The city, known to Vikings as Burstaborg, functioning in Mediaeval Europe as Stetinum, founded on the Magdeburg Law in the Middle Ages, became the capital of the Duchy of Pomerania under the rule of the Griffins. It owed its modern greatness to trade related to the Oder River harbour. It is recalled by the oldest panoramas – works by, among others, Georg Braun and Frans Hogenberg, Nicolaus Geilkercken and Hans Wolfarth, Petrus Rollos and Henricus Kote, Matthäus Merian the Older and Paul Friedeborn – the author of well-known seventeenth-century description of the city of Szczecin published in 1613 in German (*Historische Beschreibung der Stadt Alten Stettin in Pommern. Sampt einem Memorial unnd Auszüge [...] Geschichten, Handlungen und Vertraegen, welche sich von Zeit angenommenen Christenthumbs, [...] fuenffhundert Jahren, [...] begeben [...] auch ein General Beschreibung des gantzen Pommerlandes: fuerstliche Stammlini der Hertzogen von Pommern, und fuersten zu Ruegen, in 4. Tafeln abgetheilet [...]*). Gedruckt zu Alten Stettin / durch unnd

Verlegung/ S. Jochim Rheten Erben Anno MDCXIII) and, several years later, in a different version in Latin in 1624 (*Descriptio urbis Stetinensis, topographica, historica, cum icone genium loci adumbrante conscripta in Dei sospitatoris laudem Iustam Patriae devotionem*. Stetini. Typis Nicolai Bartholdi Anno Christi MDCXXIV).

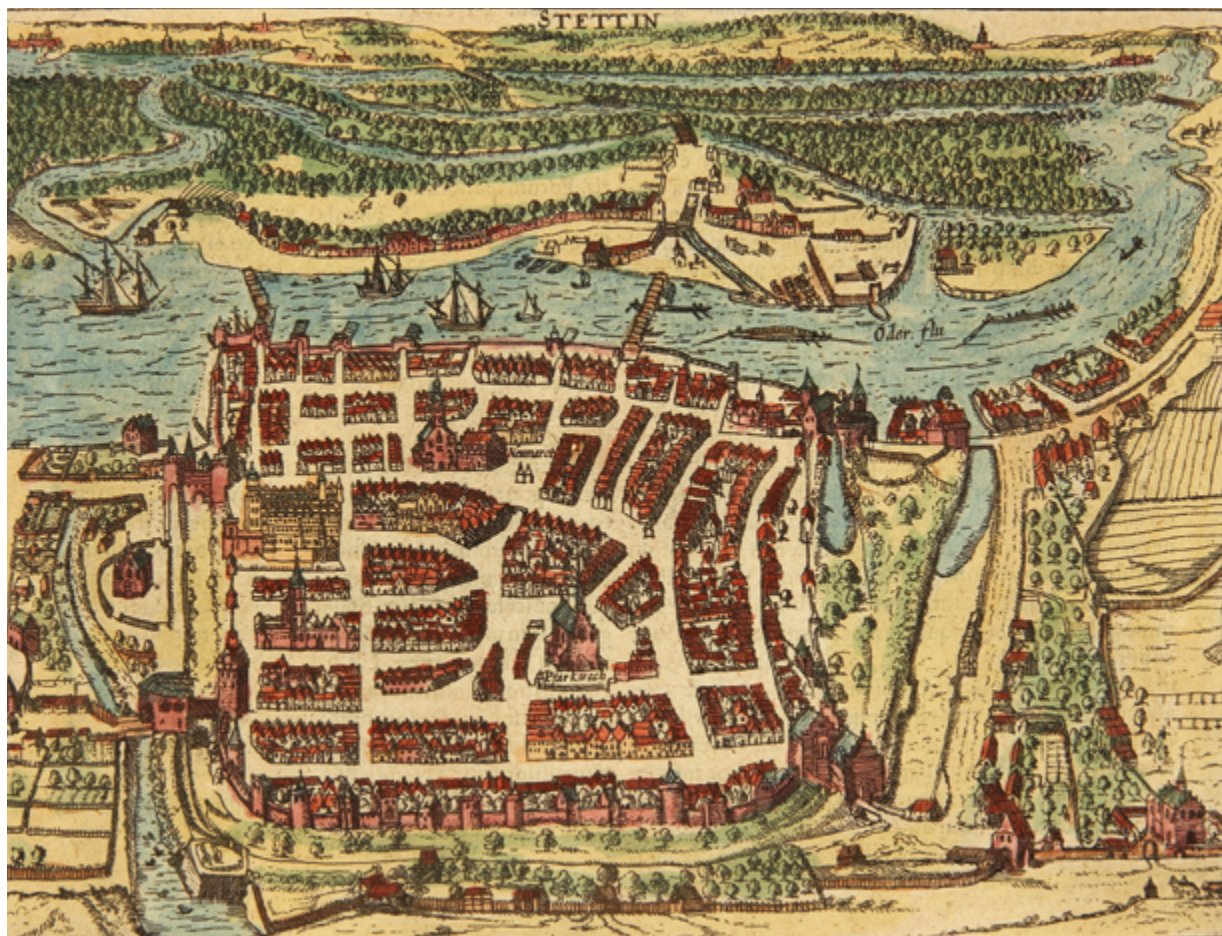
After devastating Thirty Years' War, according to the Peace of Westfalia, signed in 1648, the city went under the rule of the Swedish king. In 1675, Charles XI of Sweden attacked Brandenburg. Swedish army was defeated in the Battle of Fehrbellin. The Electorate of Brandenburg and the Duchy of Prussia, joined by personal union, took the initiative and attacked Swedish part of Pomerania, the capital of which was conquered after six-month siege. The siege of Szczecin and the events of Swedish-Brandenburgian war were presented in drawings by, among others, Abraham Jansz. Begeijn, Romein de Hooghe, Willem Swidde and Erik Jönsson Dahlbergh. The appearance of the castle at that time may be known from several drawings created by Johann Joachim Zeuner in 1674, that today are a part of the collection of The National Museum in Stockholm.

In 1713 the city was incorporated into the Kingdom of Prussia, what was confirmed by the Peace of Stockholm in 1720. Recalling this historical fact, it is worth to mention colourful eighteen-century panoramas of Szczecin by Friedrich Bernhard Werner, Jeremias Wolff, Johann Georg Ringlin, Georg Matthäus Seutter.

At the beginning of the nineteenth century, Szczecin went under several-year-long rule of the Emperor of the French and then, after the Congress of Vienna, it returned

*Obrazy
Bilder
Pictures*

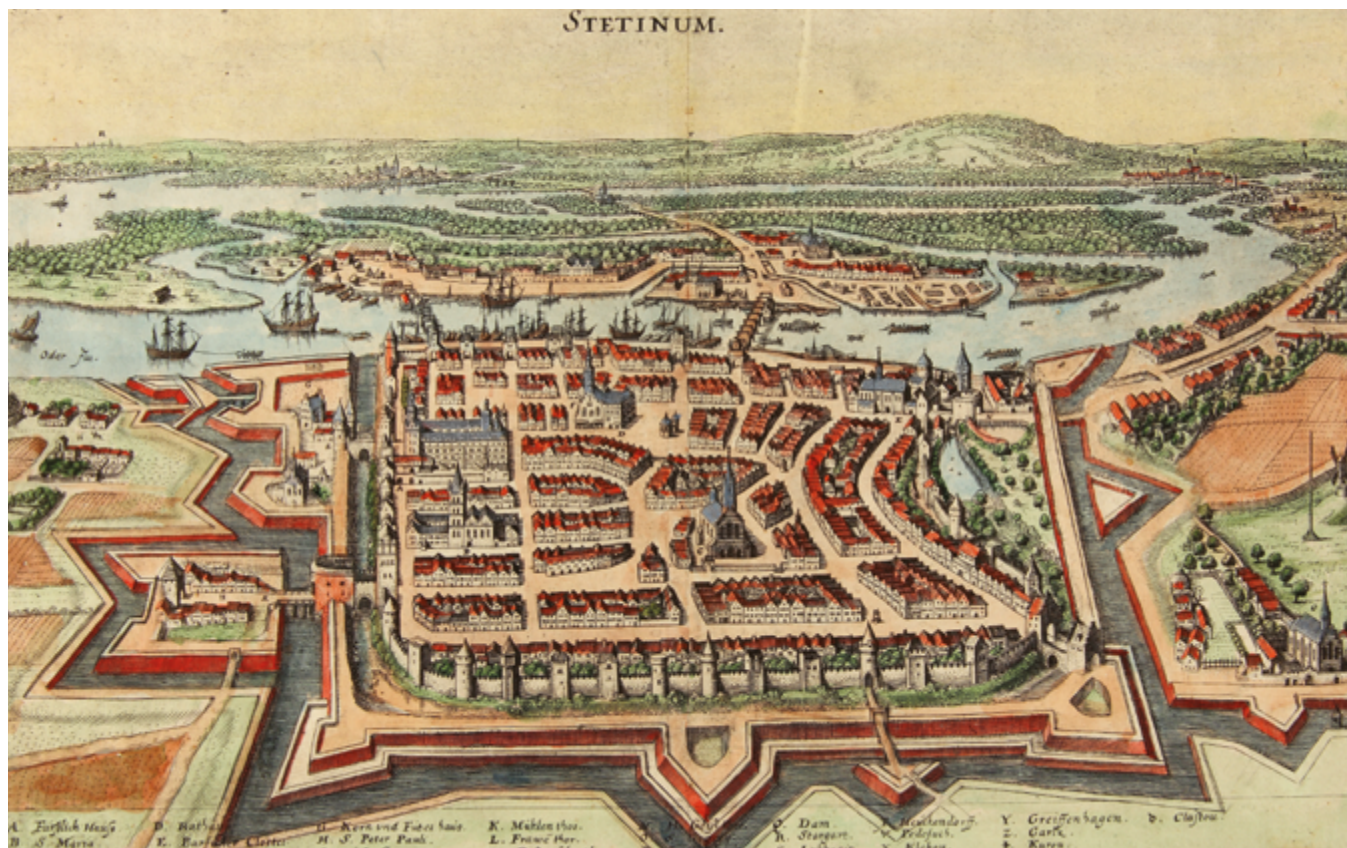

Petrus Bertius (1565 Beveren (Alveringem) – 1629 Paryż / Paris)

Widok Szczecina z lotu ptaka / Ansicht Stettins aus der Vogelschau / Bird's-Eye View of Szczecin, 1632

akwaforta, akwarela, papier / Radierung, Aquarell, Papier / etching, watercolour, paper, 13,6 × 18,8 cm

Muzeum Narodowe w Szczecinie / Nationalmuseum Stettin / The National Museum in Szczecin

Matthäus Merian Starszy / Matthäus Merian der Ältere / Matthäus Merian the Elder (1593 Bazylea / Basel – 1659 Langenschwalbach)
Widok Szczecina z lotu ptaka od zachodu / Ansicht Stettins aus der Vogelschau vom Westen / Bird's-Eye View of Szczecin from the West, 1652
 miedzioryt, akwaforta, akwarela, papier / Kupferstich, Radierung, Aquarell, Papier / engraving, etching, watercolour, paper, 27 × 36,7 cm
 Muzeum Narodowe w Szczecinie / Nationalmuseum Stettin / The National Museum in Szczecin

August Ludwig Most

(1807 Szczecin / Stettin – 1883 Szczecin / Stettin)

Widok zamku w Szczecinie od strony północnej /

Schloss Stettin von der Mitternachtsseite /

View of the Castle of Szczecin from the North, 1828

olej, płótno / Öl, Leinwand / oil, canvas, 44 × 35,8 cm

Pomorskie Muzeum Krajowe w Greifswaldzie /

Pommersches Landesmuseum Greifswald /

The State Museum of Pomerania in Greifswald

August Ludwig Most (1807 Szczecin / Stettin – 1883 Szczecin / Stettin)

Studium do Widoku dziedzińca zamku w Szczecinie / Studie zum Blick auf den Schlosshof in Stettin / Study for the View of Szczecin Castle Courtyard, 1828

tusz, akwarela, papier / Tusche, Aquarell, Papier / ink, watercolour, paper, 30,3 × 38,2 cm

Muzeum Narodowe w Szczecinie / Nationalmuseum Stettin / The National Museum in Szczecin

Wilhelm Loeillot (około / um / circa 1827–1876 Berlin)

według / nach / after **Julius Gottheil** (1810 Tylża / Tilsit, obecnie / jetzt / present Sowieck / Sovetsk – 1868 Królewiec / Königsberg, obecnie / jetzt / present Kaliningrad)

Königsplatz (obecnie pl. Żołnierza Polskiego) / Königsplatz (jetzt pl. Żołnierza Polskiego) / Königsplatz (present Pl. Żołnierza Polskiego), 1857

litografia, papier / Lithographie, Papier / lithography, paper, 14,8 × 22,2 cm

Muzeum Narodowe w Szczecinie / Nationalmuseum in Stettin / The National Museum in Szczecin

Wilhelm Loeillot (około / um / circa 1827–1876 Berlin)

według / nach / after **Julius Gottheil** (1810 Tylża / Tilsit, obecnie / jetzt / present Sowieck / Sovetsk – 1868 Królewiec / Königsberg, obecnie / jetzt / present Kaliningrad)

Widok Starego Miasta z Lange Brücke (obecnie Most Długi) / Ansicht der Altstadt mit der Langen Brücke (jetzt Most Długi) / View of the Old Town with Lange Brücke (present Most Długi), 1857

litografia, papier / Lithographie, Papier / lithography, paper, 14,7 × 22,2 cm

Muzeum Narodowe w Szczecinie / Nationalmuseum Stettin / The National Museum in Szczecin

232

G.(S)? Rehbein (czynny w 1. połowie XX wieku / tätig in der 1. Hälfte des 20. Jahrhunderts / active in the 1st half of the 20th century)

Grosse Ritterstrasse (obecnie ul. Korsarzy) z wieżą zamku / Grosse Ritterstrasse (jetzt ul. Korsarzy) mit dem Glockenturm des Schlosses / Grosse Ritterstrasse (present Ul. Korsarzu) with the Castle Tower, 1932

olej, sklejka / Öl, Sperrholz / oil, plywood, 37,7 × 25 cm
Muzeum Narodowe w Szczecinie / Nationalmuseum Stettin /
The National Museum in Szczecin

Eugen Dekkert (1865 Szczecin / Stettin – 1956 Garmisch-Partenkirchen)

U nabrzeża Duńczycy / Am Dunzig-Kai / At the Wharf of the Dunzig (present Duńczyca) River, 1934

olej, płótno / Öl, Leinwand / oil, canvas, 85 × 125 cm

Pomorskie Muzeum Krajowe w Greifswaldzie / Pommersches Landesmuseum Greifswald / The State Museum of Pomerania in Greifswald

322

Tadeusz Nartowski (1892 Zaręby Kościelne – 1971 Szczecin / Stettin)

Port – elewator Ewa / Hafen – Getreidespeicher Ewa / Harbour – Ewa Granary, 1961

akwarela, papier / Aquarell, Papier / watercolour, paper, 48 × 68 cm

własność prywatna / Privatbesitz / private property

Jerzy Krawczyk

(1921 Łódź – 1969 Łódź)

Zalew szczeciński / Stettiner Haff / Szczecin Lagoon, 1962

olej, płótno / Öl, Leinwand / oil, canvas, 95 × 65 cm

Muzeum Narodowe w Szczecinie / Nationalmuseum
Stettin / The National Museum in Szczecin

Ober Wick

Oder Fluss

Lastadi

Parnitz

16

5	WSTĘP
13	VORWORT
19	INTRODUCTIONS
25	OBRAZY / BILDER / PAINTINGS
379	TWARZE SZCZECINA
399	GESICHTER VON STETTIN
419	FACES OF SZCZECIN
437	INDEKS / INDEX / INDEX
445	PODZIĘKOWANIA / DANKSAGUNG / ACKNOWLEDGEMENTS

REDAKCJA / HERAUSGEGEBEN VON / EDITED BY

KONCEPCJA PUBLIKACJI
KONZEPTION DER PUBLIKATION
IDEA OF PUBLICATION

WYBÓR I OPRAWOWANIE DZIEŁ
AUSWAHL UND BEARBEITUNG DER WERKE
SELECTION AND DESCRIPTION OF THE WORKS

TEKSTY / BEITRÄGE / ESSAYS

TŁUMACZENIE NA JĘZYK NIEMIECKI
ÜBERSETZUNG INS DEUTSCHE
TRANSLATION INTO GERMAN

TŁUMACZENIA NA JĘZYK ANGIELSKI
ÜBERSETZUNG INS ENGLISCHE
TRANSLATION INTO ENGLISH

REDAKCJA WYDAWNICZA I KOREKTA
LEKTORAT UND KORREKTUR
EDITING, PROOFREADING

PROJEKT GRAFICZNY
GRAFISCHES PROJEKT
GRAPHIC DESIGN

SKŁAD / GESTALTUNG / LAYOUT

ZDJĘCIA / FOTOS / PHOTOS

WYDAWCA / VERLAG / PUBLISHING HOUSE

DRUK / DRUCK / PRINTING

Dariusz Kacprzak, Szymon Jeż

Szymon Jeż, Dariusz Kacprzak

Dariusz Kacprzak, Ewa Gwiazdowska

Ewa Gwiazdowska, Szymon Jeż, Dariusz Kacprzak

Sandra Skrzypek, Dariusz Kacprzak

Marek Pietruszewicz

Bartosz Zasieczny

Estera Sendecka, Szymon Jeż

Estera Sendecka, Aleksandra Brambor-Rutkowska

Pommersches Landesmuseum Greifswald (62,79, 86, 89,97, 98, 100, 104, 108, 118, 119, 120, 146, 162, 171, 192, 214, 217, 222, 223, 224, 226, 230, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 240, 255, 257, 260, 263, 264), Kupferstichkabinett Staatliche Museen zu Berlin Preußischer Kulturbesitz (46, 47, 48, 50, 80-81, 82-83, 114, 115), Stiftung Preußische Schlösser und Gärten Berlin-Brandenburg, fot. Daniel Lindner (84, 106, 110), Tate, London (92, 93), Nationalmuseum Stockholm (41, 42, 43, 44, 45), Kunstforum Ostdeutsche Galerie Regensburg, fot. LukasZink(210), Nordost-Bibliothek Lüneburg (76, 117), Archiwum Państwowe w Szczecinie (30, 55, 75, 166, 252, 253, 254), Książnica Pomorska im. Stanisława Staszica w Szczecinie (328, 345, 357), SalonSztuki.net (371, 372, 373, 376), Piotr Skłodowski (366, 367), Adrian Łaskarzewski (129, 168, 169, 185, 187, 190, 202, 209, 231, 239, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 259, 266, 270), Grzegorz Solecki, Arkadiusz Piętak (109, 138, 139, 140, 161, 173, 177, 178, 194, 195, 198, 199, 207, 208, 213, 227, 244, 245, 256, 261, 271, 272, 291, 293, 320, 321, 322, 362, 363, 364, 365, 368, 369, 370) oraz Muzeum Narodowe w Szczecinie: Archiwum oraz Grzegorz Solecki, Arkadiusz Piętak (pozostałe / alle andere / others).

© Copyright for this edition by Walkowska Wydawnictwo & Autors. All rights reserved. Wszelkie prawa zastrzeżone.

ISBN 978-83-61805-96-0
Szczecin 2020. Wydanie I

Walkowska Wydawnictwo
Marta Walkowska-Jeż
ul. Falskiego 29/8, 70-733 Szczecin
wydawnictwo@walkowska.pl

Arspol, Bydgoszcz

